

RAMON
ARQUÉS I GORGUES:
JUNEDA
ENTRE 1875-1924

Per Josep Teixidó i Gelonch

1.- INTRODUCCIÓ

A cavall entre l'Urgell i Les Garrigues, avui la vila de Juneda pertany a aquesta darrera comarca. És per una decisió política que hi pertany. Ni millor ni pitjor que qualsevol altra decisió que no massa temps enrera hagués pogut prendre: podria ser Urgell o, avui, una altra decisió política, Pla d'Urgell com podria ser Segrià, com Garrigues. Avui és Garrigues, precisament quan menys ho és, precisament quan les premses ja no xafen oli, precisament quan ja no hi ha ni un cep, ara que l'aigua és arreu i les plantades de fruiters s'escampen per tot el terme. No fa tants anys érem un país d'oli, de vinyes de bon vi, d'ametllers pels marges, de poca terra campà. L'inici del pas d'un a un altre país, d'un a un altre paisatge, és en aquests anys dels quals pretenem ara donar unes notes i ho farem tot seguint la vida d'un junedenc il·lustre: Ramon Arqués i Gorgues.

Què en sabem del segle XIX? Molt poca cosa. Per què? Per mandra. Cada vegada més veig que és un segle difícil: la documentació és extensa, no ho cal dir, però feixuga, de mal manejar, desordenada. Els arxius dels pobles, a tots els ajuntaments de tots els pobles hi ha un arxiu, presenten dues èpoques ben definides: allò més antic, i antic es defineix per lletres mal girades, com més intel·ligibles millor, amb algun segell o signatura llampant, en un paper més o menys ratat, en algun pergamí sec, a punt d'esquarterar-se. Això és antic i s'ha de guardar, més o menys guardar, tampoc no cal amoïnar-s'hi massa. La resta és modern, nou, hi ha molt paper, moltes cartes, quintes, pressupostos, liquidacions de pressupostos, actes de comissions, actes de plens, arrendaments, cadastres i més cadastres de rústega i urbana, nòmines de pagaments de nínxols, casaments i naixements i defuncions perquè el jutjat és a l'ajuntament i el paper quan es puja a l'esgolfà va a parar tot al mateix sac. Així que el xicot que volia llegir uns papers puja a l'esgolfà, hi troba, quan la hi troba, una cadira polsosa i una taula desmanegada plena de paperots. I s'espanta. Ho deixa córrer. Fa ben fet.

Fa ben fet i el nostre segle XIX continua verge. Inexplorat. Pràcticament inexplorat. Com podem acceptar que tota la qüestió desamortitzadora estigui per estudiar? Aquí i arreu. S'ha fet, és clar que s'ha fet, només faltaria, però tot resta per fer. Com van passar els nostres pagesos de pagar les rendes senyorials, el delme, a ser propietaris? Al meu poble, tan tard com 1870, davant d'un possible pleit amb el duc de Medinaceli, antic senyor, una reunió de propietaris multitudinària, dirigida per un Xammar, un gran propietari del poble (si dic dos-cents jornals de bona terra ens entendrem més), acorda per unanimitat donar diners a tant el jornal el temps que sigui per fer front a les costes del pleit (donar diners, el temps que sigui, a tant el jornal, tanta por feia el senyor, encara!). Vindrà el canal d'Urgell. Aquest canal que fins fa quatre dies no ha tingut un estudi exhaustiu, no sé dir de quin valor, però com a mínim voluminós. Un canal tan important i tan poca cosa! Com eren els nostres termes abans del canal, abans de l'aigua, com canviaren? Què en sabem? Què conreaven, com, què en treien, quina vida els permetia fer, com eren els carrers, les cases, què hi havia a les calaixeres? Qui manava als pobles, quines tensions hi havia, si n'hi havia? Res.

Ramon Arqués i Gorgues era un dels que manava. Gran terratinent, també en terres del Pla d'Urgell (la seva dona va aportar com a dot una finca important als Arcs), és un dels elements que s'ha d'estudiar, juntament amb tants altres, per entendre el període de la Restauració a Juneda.

2.- LA POBLACIÓ DE JUNEDA

Fill de Baptista Arqués i Tarragona i de Maria Gorgues i Arqués, tots dos de Juneda, Ramon Arqués i Gorgues era un dels set fills del matrimoni i l'únic noi que sobreviuria (de quatre). Neix l'11 de juny de 1862 i el 1879 obté el títol de batxiller a l'Institut de Lleida. Es casa el 1886 amb Josefina Miarnau i Simó de Llardecans, que aporta de dot una gran finca als Arcs. El febrer de 1893 i el setembre de 1895 neixen els seus dos fills, Joan Ramon i Ramon.

Quan l'Arqués neix Juneda ronda els 2.000 habitants. Quan mor el 1933 s'ha estancat al voltant dels 3.200. Si el 1887 hi ha 2.231 habitants, el 1900 són 2.795 i el 1920, 3.664. El 1925, però, només són 3.375. Avui som al voltant dels 3.000. Aquest és el límit que no hem pogut superar.

A l'apèndix hi trobareu un quadre amb naixements, defuncions, matrimonis etc. Algunes notes sobre la demografia junedenca:

-tan tard com 1905 es produeix una punta de mortalitat. Aquell any hi ha 110 defuncions (els dos anys anteriors 67 i 52, els dos posteriors 39 i 59). Si mirem aquest any tenim que

fins a un any	29	defuncions
entre 1 i 5 anys	40	"
entre 5 i 10 anys	5	"
entre 10 i 15 anys	1	defuncions. 75 defuncions entre 0-15
entre 15 i 20 anys	1	" anys
entre 20 i 60 anys	10	"
més de 60 anys	24	"

Del 19 d'abril al 8 de juny de 1905, moren 39 criatures del xarampió d'entre 7 mesos i 11 anys.

-el període de màxim creixement natural o vegetatiu es situa entre 1900-1915, quan una altíssima natalitat no es veu minvada per les puntes de mortalitat que ara desapareixen.

-la dècada de 1920-30, el nombre de fills per matrimoni minva substancialment, la dada es fa moderna:

	1900	1925
matrimonis registrats a Juneda	29	32
que tenen fills a Juneda	21	24
amb 1 fill	2	3
amb 2 fills	1	6
amb 3 fills	2	7
amb 4 fills	6	3
amb 5 fills	5	4
amb 6 fills	3	1
amb 9 fills	1	
amb 11 fills	1	

Dels set matrimonis amb tres fills de 1925, l'interval entre fill i fill és:

del primer al segon 3-4-3-3-3-3

del segon al tercer 7-3-9-5-11-4-4

Més de cinc anys entre el segon i tercer fill indica que aquest ja no es buscava. Ens trobaríem així amb tres matrimonis que haurien preferit tenir dos fills. Ben modern! Ho constato per reforçar la idea que els matrimonis de 1925 presenten un comportament modern, mentre que els de 1900 el tenen antic, tenen tants fills com vénen i en vénen molts perquè els matrimonis duren més que abans.

-fins a la dècada de 1920 el creixement natural ha estat absorbit més o menys per la vila. A partir de 1920 Juneda ja no pot absorbir el creixement de població i n'exporta. Així, l'any 1925 hi hauria d'haver 3.800 habitants, però sabem que el 1927 n'hi havia 3.375. La pregunta és evident, per què Juneda no pot absorbir el creixement a partir de 1920? Quines són les causes del creixement? Quines les de l'estancament?

-finalment, l'augment de població entre 1875-1925 s'ha produït gràcies al creixement vegetatiu. Contra el mite que diu que es creix gràcies a l'arribada de gent dels pobles veïns atrets per l'aigua i la riquesa que porta, pensem que l'aportació de gent forània no és significativa. Així ens ho diu, almenys, l'estudi dels nascuts l'any 1900: els matrimonis de gent del poble amb persones de fora vila eren molt nombrosos, com ho havien estat sempre, però es tracta d'homes que es casen fora i pubilles que atreuen el xicot al poble. Els matrimonis amb tots dos cònjuges de fora vila són comptats. La presència de nouvinguts és tan extraordinària que el lloc de procedència dóna nom a la casa. I són pocs renoms: Canó (per Alcanó), Florejacs, Maials, Floresta, Soleràs, etc.

3.- LA POLÍTICA LOCAL

El període que ara tractem és el de la Restauració, el del torn de partits, conservador i liberal. Pel "Pacto del Pardo", entre aquests dos partits, quan hi ha una crisi de confiança, el rei revoca el president del govern i en nomena un de nou, tingui o no la majoria parlamentària. Si no la té, es dissolen les Cambres i es convoquen eleccions. De les eleccions sempre en surt una majoria fidel al nou president del govern.

Com s'exerceix un control tan exacte de les eleccions? Amb "l'encasellat": el govern, des de Madrid, "encasella" els seus candidats i els de l'oposició en determinats districtes i posa a la seva disposició tots els ressorts polítics i administratius. Com es trenca la resistència local? Amb la renovació d'alcaldes, secretaris, mestres, la compra de vots, l'obtenció d'actes signades en blanc, la inclusió en el cens d'electors falsos, etc. És el caciquisme.

Aquest sistema durarà, creiem, a Juneda fins a la Solidaritat de 1907. Abans ja s'hi havia produït fallides des de la irrupció dels republicans, però no serà fins a l'arribada declarada d'elements republicans i catalanistes que el sistema es trencarà. Mentrestant, alguns personatges, algunes famílies dominen la vida política local, es perpetuen a Casa la Vila, es barallen, s'hi entretenen.

Així, podem dividir les 16 convocatòries a eleccions legislatives entre 1891-23 en dos períodes (Agafem des de 1891 perquè és el primer any de sufragi universal). El primer entre 1891-1905, quan dels 8 processos electorals, 6 els guanyarà a Juneda el candidat que compta amb el suport del govern. L'altre període és entre 1907-23, quan generalment guanya el representant republicà autonomista, llevat de l'any 1916 que guanya per 347 vots a favor per 296 en contra el representant del govern, el conservador Ricardo Gómez Cordero.

Des del 1890, Juneda es divideix en dues seccions o districtes electorals, amb 1.274 habitants i 277 electors l'un ("denominado Población Nueva") i 1.123 habitants i 285 electors l'altre ("denominado Población Vieja"). Serviran per elegir els representants a l'ajuntament que fins a la primera dècada del XX pertanyen a unes quantes, poques, famílies. Quina ideologia tenen? No és gens clara. Podem dir que tots pertanyen al grup dels contribuents més forts i els dirigents de cada una de les dues tendències representen les cases més fortes de la vila. Són els Arqués, els Capdevila, els Xammar, Civit, Lamarca, Bosch, Rosinach, Olivart, Olivé, Torrent. Quins interessos representen? Què fa que siguin en una o altra tendència?

Hi ha un denominador comú en uns i altres: les corrupteles. No gaire importants, és clar, però en un país tan pobre això que avui pot semblar poc aleshores era molt. Uns comptes que no surten per poques pessetes (i que no sortiran mai perquè la denúncia i el procés, que sempre s'estableix, no s'acaba de resoldre mai i es perd en el temps); una paret que s'avança per guanyar un pam, una bassa d'oliasses a la vora de les cases dels veïns que no s'acaba de buidar mai (malgrat la pestilència insuportable); uns patis de la vila que es venen per poc preu; un camí que es perd perquè se'l queden uns propietaris que hi toquen etc. Seguim un d'aquests processos.

El 20 de febrer de 1898, la Comissió d'Obres contesta una denúncia de Jaume Josa i Bragós "protestando sobre la prolongación de unos solares.. sobre la calle carretera de Lérida, opina esta Comisión que la prolongación de dichos solares sobre el camino viejo que conduce a las Eras y pueblo de Castellldans... no interrumpe dichos servicios, puesto que... el camino viejo no tiene razón de existir, que para dirigirse al pueblo de Castellldans y las Eras puede hacerse por la misma carretera de Lérida" etc. És a dir, que si algú es queda el vell camí, que se'l quedi, que ara ja es pot passar per la carretera. El juny del 1899, arriba un ofici del Govern Civil: "Expediente por denuncia de Jaime Josa Bragós... que acudió al Ayuntamiento con instancia el 12 de enero del 99, reclamando contra las obras en el camino que va a las Eras y Castellldans, con cuyas obras que-

daba interrumpido el expresado camino y su superficie en todo o en gran parte agregada a los solares edificables no obteniendo respuesta su instancia, recurre en el 4 de febrero al Gobierno Civil resultando que el hecho denunciado tuvo lugar sin que se incoara expediente de utilidad ni de enagenación de los terrenos, sin que conste más acuerdo municipal que el de 27 de febrero diciendo la Comisión de Obras que ahora se puede pasar por la carretera... siendo uno de los adquirentes Juan Cedó Duran... se suspende por consentir el primero y autorizar los demás la ocupación de ciertos terrenos para edificar, contraviniendo todas las disposiciones legales..., sobre cesión de terrenos pertenecientes al común, a los concejales... y se nombra a... por ser concejales de bienios anteriores”. La resposta arriba cinc dies abans de constituir-se el nou ajuntament i gràcies a la suspensió podrà governar la vila un equip que no havia guanyat les eleccions. No es vol solucionar un abús, es vol intervenir en la política local. De l'antic camí, naturalment, no se'n parlarà mai més.

Ramon Arqués i Gorgues és alcalde de Juneda de juliol de 1891 a març del 92 i de juliol del 93 a gener del 94, entremig un llarg període de suspensió. De gener del 94 a gener del 95 és primer tinent d'alcalde. Dipositari dels fons municipals de juliol del 95 a maig del 97 (quan dimitirà i serà encausat). Serà a l'ajuntament fins el 1906. Després deixarà la política municipal. No hi tornarà fins el 1924, durant la dictadura de Primo de Rivera, per a ser-ne alcalde fins a febrer de 1930. Amb ell governarà un dels seus pitjors enemics de dècades anteriors: Joan Lamarca i Rosinach.

Un llarg període entre una i altra etapa, entre 1907 i 1924. La Solidaritat i la Dictadura. Podria ser que l'oligarquia local, d'una i altra tendència, fos arraconada per les forces emergents republicanes i catalanistes. També podria ser, de fet és el mateix raonament, que davant l'onada es retiressin a l'espera d'una nova oportunitat que vindrà amb la dictadura. Joan Lamarca i Rosinach resistirà fins el 1914, encara tornarà a ser alcalde de 1912 a 14, després serà apartat, o s'apartarà, de la política local. Ara els noms són uns altres: Pau Cornudella i Pallerola, Joan Giné i Garrós, Joan Olivé i Capdevila... Però hi tornarà el 24. I compartirà el govern municipal amb l'Arqués, el vell rival d'abans.

Hi ha una idea que a Juneda es fa evident: d'ençà de la dictadura primoriverista la guerra civil és inevitable. Això potser és excessiu: d'ençà de la dictadura l'esquarterament de la societat junedenca (catalana, espanyola) en dos bàndols irreconciliables és un fet. Primo de Rivera, la dictadura i la dictablanda, han agafat amb el temps un aire còmic. Potser per comparació amb l'enormitat que vindria després. Però la dictadura no fou una broma. Les velles oligarquies passaren comptes durant aquells anys. I quan la dictadura s'acabà, s'ensorrà, els humiliats humiliaren, foren ells els qui passaren comptes. Ramon Arqués ho pagà car.

L'1 d'octubre de 1923 (el cop d'estat de Primo de Rivera és del 13 de setembre) la Junta Municipal (formada per sorteig entre els diferents grups de contribuents: rústega, urbana, matrícula industrial) substitueix l'ajuntament democràticament elegit: "bajo la presidencia de la Autoridad Militar D. Ceferino Suárez Mostaza, Teniente de la Guardia Civil de esta linea, los señores vocales asociados, por Real Decreto de 30 de septiembre de 1923, reemplazan al Ayuntamiento anterior declarado cesante". A primers d'abril de 1924 Ramon Arqués seria nomenat alcalde. Fins el 15 de febrer de 1930 quan cessa l'ajuntament de la dictadura i se'n constitueix un altre format per elements elegits el 1923 (abans de la dictadura) i majors contribuents per sorteig. Ramon Arqués és encara a la Sala de Plens, ara com a regidor, que en presència seva es forma una comissió per investigar els comptes de la construcció d'una nova portada d'aigües a la vila i els de la remodelació de les escoles noves. L'Arqués demana "que la investigación se efectue por funcionario público, nombrado por el Gobernador Civil, y si hay responsabilidades que se abra expediente". No li fan cas. Maltractats de paraula ell i Joan Lamarca, a la propera sessió se'n van després de llegir l'acta. Són dos vells de setanta anys, l'Arqués diu que se'n va "por temor a ser nuevamente ofendido". Ja no hi tornarà.

El 7 d'octubre de 1931, els advocats Josep Mª Xammar i Sala i Josep Pi i Sunyer emeten un dictamen segons el qual es pot acusar Ramon Arqués de prevaricació, però no de malversació. Uns altres advocats emeten un altre dictamen: se'l pot acusar de malversació, però no de prevaricació. L'ajuntament ho troba excel·lent: que se l'acusi de l'una cosa i l'altra. La sentència absolutòria va ser dictada el 29 de setembre de 1933. Moria al cap de dos mesos, el 20 de novembre. A "La Veu de l'Urgell", el cronista ho diu així: "En la darrera querella criminal... fou absolt el processat i recriminats públicament els acusadors pel mateix senyor fiscal, indignat per la manera com s'atropellava un venerable ancià, reivindicant-lo en tota la seva honorabilitat. Però no fou possible tornar la força al seu cor esgotat pels atropellaments de que havia estat víctima. Per això, al seu enterrament, en just desgreuge, va assistir-hi tot lo poble en massa..."

Tant se val si va assistir-hi tot el poble en massa. La massa fa de mal comptar i és molt possible que una massa similar en nombre no hi fos. De fet no hi era perquè aquestes dues masses no es tornarien a trobar sinó per a l'enfrontament de 1936.

L'OBRA FETA

Ramon Arqués ha participat, directament o indirecta, en tot allò més important que ha passat a la vila durant aquests cinquanta anys. De l'1 d'abril de 1901 al 17 de maig de 1902 és President del Sindicat de Recs del Canal d'Urgell. És elegit per a formar part del Sindicat General de Recs el 1898, 1900, 1902, 1906, 1910 i 1912. Ja hem dit que és un propietari fort a Juneda i als Arcs. És compromissari per Juneda per designar senadors el 1899, 1901, 1903. Forma part de Junes Municipals (que es formen per sorteig entre les diferents seccions de contribuents). Forma part de diferents Junes locals, com la d'Instrucció constituïda el 15 de març de 1903.

Hi ha dues obres de les quals la vila se'n sent particularment orgullosa: la portada d'aigua corrent i l'electricificació. En un moment o altre l'Arqués hi prendrà part. En el "Breu Resum Històric de la Vila de Juneda" que escriu ell mateix el 1925, ens diu que Ricard Pagés, fill de Juneda i veí de Reus, va fer els plànols de la portada d'aigües. Però no seria l'Arqués qui faria l'obra:

-el 16 de març de 1892, el governador suspèn del càrrec d'alcalde Ramon Arqués i nomena Joan Capdevila i Lamarca.

-el 13 de març la Comissió d'Arbitris "ha consultado a la mayoría de vecinos convocados por medio de pregón y obtenido el oportuno consentimiento". A l'abril s'ha acabat el projecte, es demana permís per obrir valls i la col·laboració de la vila en el moviment de terres i transport de materials a jova. La Comissió s'obliga a portar 25.000 litres d'aigua diaris a les quatre fonts que pensa construir. Les obres s'han acabat el 26 de juliol i la Comissió les entrega al poble: "... hace entrega al Ayuntamiento, legítimo representante del común de vecinos, de unas obras realizadas con el esfuerzo y con el concurso de la mayoría del vecindario, ..., envidiadas de seguro por poblaciones de más vecindario y por consiguiente de mayores elementos contributivos que Juneda". La referència a la veïna Borges és evident, però, en qualsevol cas, aquestes paraules expressen l'orgull amb que va ser sentida l'obra.

-quan l'Arqués serà alcalde durant la dictadura, la primera obra d'envergadura que iniciarà serà la renovació de la portada d'aigua. També serà Ricard Pagés qui projectarà l'obra. Serà un fracàs. Problemes amb els constructors, problemes amb l'obra entregada, noves inversions per refer allò que s'ha fet malament. Quan deixarà l'ajuntament el 1930, ja ho hem vist, aquest serà un dels motius de persecució o revenja.

L'aigua portarà un altre problema: les clavegueres. No hi havia una xarxa de clavegueres: les aigües anaven al carrer i els fems al femer del corral, quan no als femers instal·lats simplement al mateix carrer. Ara comença una obra ingent de construcció d'una xarxa distribuïdora d'aigua i d'una xarxa de clavegueres. Sovint la construcció de les clavegueres anirà acompanyada de la construcció d'una rudimentària voravia, lloses de pedra que clavades a terra indiquen una separació entre allò que és espai per a vehicles i allò que ho és per a vianants. Durant els anys que l'Arqués serà alcalde, tindrà un interès per embellir el passeig més gran del poble: el carrer de La Font. Comencen les obres, construcció de la voravia, a primers de gener del 26, obra que es completarà amb la plantada de 130 acàcies "de bola" i la neteja, pintura o arrebossat obligatori de les façanes de les cases. No és tota l'obra: clavegueres i voravies als carrers de Castellans, Carnisseria, Prat de la Riba, Plaça Major etc. S'alineen carrer, se'n obren de nous. Aquesta és, de ben segur, la feina més reixida de l'Arqués.

Cap a 1900, l'ajuntament necessita ordenar el creixement de la vila, la urbanització ho fa necessari. El 29 de novembre de 1903, l'alcalde Pau Cornudella i Pallerola encomana a l'Enginyer Industrial Josep Bayer la confecció d'un plànol de la població i d'un projecte d'exemple. El 4 de febrer de 1904, el Ple aprova l'esborrany, el fa exposar per reclamacions i el transmet a la Junta Municipal que l'aprova l'1 de març. Durarà poc. El 19 de juny l'alcalde atura les obres d'un propietari del poble que contravenen les indicacions de Bayer. El 7 de juliol la mateixa Junta Municipal rebutja per 8 vots contra 2 el projecte de Bayer. Ramon Arqués, de la Junta, presenta recurs contra aquest acord davant el Governador Civil. El 24 de juliol, davant de la pretensió

d'una part del Ple de donar noves llicències d'obres, Francesc Torrent i Rius força una votació que es decideix, gràcies al vot de l'alcalde que desfà l'empat, per esperar el resultat del recurs presentat per l'Arqués. El 6 de setembre, l'ajuntament es dona per assabentat de l'informe que el nou alcalde Ramon Rosinach ha enviat al governador: hi ha apel·lacions "al sagrado derecho de propiedad" i aquest fragment revelador (l'ajuntament reconeix no tenir diners per pagar indemnitzacions, per tant) "Si no cabia el pago de indemnizaciones ¿a qué dejar subsistente el Plano, siendo imposible su realización? Quedaba como un lisongero propósito para el porvenir, pero tan lejano que no cabia llegara nunca la realidad: verdadero sueño con el cual no pueden vivir los pueblos bajo ningún concepto". L'1 de novembre el recurs de l'Arqués ha estat desestimat. El mateix dia l'alcalde proposa que es posi marc i vidre al plànol de Bayer i es pengi a Casa la Vila. No serveix per a res però "es curioso". És el campí qui pugui, l'anarquia urbanística. Avui aquest plànol és a Casa la Vila, emmarcat en vidre: veritable monument a la miopia i l'egoisme de l'oligarquia. Fins als 80 Juneda no tingué unes Normes Subsidiàries de Planejament Urbanístic. Respecten gairebé totalment el plànol de Bayer perquè l'urbanisme té uns condicionants que canvien molt a poc a poc. Però entre l'un i l'altre projecte hi ha disbarats que costarà anys i panys corregir.

Amb el creixement s'obren nous carrers que necessiten un nom. Poca gent sap com n'és de complicat donar nom a un carrer, com varien els noms dels carrers segons les circumstàncies polítiques, les pressions per posar un o altre nom. Quan per l'agost de 1917 el Ple aprova per unanimitat posar el nom del primer president de la Mancomunitat al tram urbà de la carretera de Lleida, "Carrer d'En Prat de la Riba", els republicans han obtingut que el nou carrer que s'ha d'obrir al costat de les noves escoles sigui "Calle de Nicolás Salmerón". Acabada la Primera Guerra Mundial, els aliadòfils no hi caben i proposen, i s'aprova per unanimitat, que el carrer de La Font sigui "Avenida Wilson" i la Plaça Major sigui "Plaça Melfie Clemenceau". No es degué dur mai a la pràctica i la vila, raonablement, continuà amb els vells i entranyables noms.

L'altra obra que enorgulleix els junedencs és l'electrificació. L'ànima de l'obra és Francesc Torrent i Rius, nascut el 1863 i mort el 1939. A les seves memòries escriu: "El año 1902 el Sr. Pagés de Reus presentó un proyecto para la instalación eléctrica, dicho proyecto era de 30.000 ptas. para Juneda y 45.000 ptas. para Juneda y Torregrosa, aceptamos hacer una compañía que la componíamos Saprià (l'Arqués) que prometió pagar 5000 ptas., Serra 5000 más, Parés los trabajos y yo lo que faltaba hasta 30.000 ptas. no pudimos hacer ni las obras hidráulicas. Tuvimos que rebajar el canal que había un singlo de piedra que tuvimos que gastar una porción de cajas de dinamita, hacer el salto, el pozo de la turbina y la casa y 5000 ptas. que costó la escritura del canal, quedamos la sociedad sin un cuarto... no tuve más remedio que quedármelo por mi cuenta..."

Ricard Pagés demanava la concessió per proveir d'electricitat la vila el juliol del 1900. Les condicions foren negociades minuciosament i a l'octubre signà el contracte amb l'alcalde Joan Lamarca i Rosinach. Les obres es compliquen i Pagés ven la concessió a Francesc Torrent el 7 de desembre de 1901. La il·luminació elèctrica arribà el dia 19 de març de 1902, dia de Sant Josep. L'electricitat alliberarà les forces fins ara constretes per l'escàs desenvolupament tècnic. És l'electricitat que permet que el 1912 es constitueixi el "Sindicato Aceitero de Juneda" per extreure oli "del orujo de la aceituna" en una fàbrica que els 16 associats (que representen 22 premses d'oli) construïran a "l'Hostal del Currutaco o del Renyé". Perquè és ara que a Juneda hi ha prop de quaranta premses d'oli, que hi arriben olives per xafar des de tan lluny com Artesa de Segre, sens dubte de tots els pobles de la rodalia, del cor de Les Garrigues.

Primer han estat el Canal d'Urgell i el ferrocarril. Després l'aigua i l'electricitat. Entre 1910-20 la vila expressa la seva prosperitat. S'ha de relacionar amb l'impuls immens de la Mancomunitat. Mai, llegint les actes de l'ajuntament, s'ha vist el poder a Juneda si no és per reclamar endarreriments de contribucions o per demanar, exigir, excentricitats com contribucions peregrines per construir monuments a Madrid dedicats als soldats morts a Cuba o per ajudar damnificats per no se sap ben bé quina catàstrofe "nacional" o, encara, per negar una ajuda per contribuir a fer un nou dipòsit d'aigua amb l'excusa que a la vila ja n'hi ha un i en molts pobles d'Espanya cap. La Mancomunitat es veu, i sempre per ajudar.

L'obra més important que es farà amb la col·laboració de la Mancomunitat serà l'edifici de les escoles. Abans mal situades a l'ajuntament, sempre requerint obres només per salvar urgències, l'obra era sentida com una necessitat. El procés és llarg i complicat: el desembre de 1912 Joan Lamarca i Rosinach convoca la Junta Municipal per tractar "del levantamiento de nuevos edificios con planos oficiales... y que se indique en medio que se considere más factible para el pago del total coste de la obra". Els primers plànols són de l'Enginyer Mir, de Mollerussa, i es consignen 10.000 ptes. del pressupost de 1915 per a la construcció. Els plànols no són

aprovats per no ser autoritzats per un arquitecte. Els revisa l'arquitecte Villalonga, amb un cost previst de 43.386,02 ptes. Es demana modificacions a l'arquitecte per tal d'abaratir el projecte però aquest s'hi nega. S'aprova ara el projecte de Cèsar Martinell, molt més barat. Les obres s'acaben, amb sospites de corrupció, el juny de 1923. L'Arqués remodela el 1926 les escoles seguint les indicacions de Villalonga i per això es demana un crèdit a "La Caixa" de 30.000 ptes. Ramon Arqués ja no era alcalde quan es van acabar les obres, però aquesta sí que és una tasca reixida.

És amb l'ajuda de la Mancomunitat que s'inicien els estudis i les obres per construir la carretera cap a Torregrossa i cap a Castellldans. Amb l'ajuda de la Mancomunitat que el 1915 s'aprova la creació d'una central telefònica a les Borges Blanques i sub-centrals a Juneda, Torregrossa, Castellldans, Albagés i Cogul. Amb la Mancomunitat que es crea la biblioteca pública.

Abans, el febrer de 1904, el regidor Francesc Torrent i Rius ha gestionat la instal·lació a Juneda d'una oficina de telègrafs. L'ajuntament ha de pagar el lloguer de l'oficina i el mobiliari, entre altres, coses tan curioses com "un brasero, palanganero con jofaina y jarro, quinqués, escupidera, estante para la pila, vaso de noche, etc."

Que la vila es modernitza és clar. Ens deixem tantes coses. Una primera bàscula municipal pels carros (encara existeix un pes públic els instruments del qual anualment són revisats per un tècnic foraster, on els veïns poden i de fet van a comprovar que els comerciants de la vila els fan el pes correcte, i de tant en tant se'ls ha d'avisar que revisin les balances); un primer servei de bombers amb bomba d'aigua; activitats culturals i esportives noves (futbol, tennis, ciclisme)etc.

Ramon Arqués és, per acabar, l'impulsor del "Fomento Junedense" que neix per ser "una societat recreativa i al mateix temps defensora dels interessos morals i materials" de la vila. En aquest "Fomento" hi ha els orígens de l'actual cooperativa agrícola. Els socis són aviat més de 200 i decideixen obrir un nou cinema, amb 28 llotges, per donar cabuda a més de 700 persones. La societat organitza balls per Carnaval, per Festa Major, per Nadal. Pel gener de 1915 Ramon Arqués és President de la societat, ja s'ha creat i es desenvolupa la secció agrícola (compra de "guano" pels associats, dels fruits etc.). Deuria ser el centre dels conservadors perquè el 15 de març de 1919 els regidors Pere Cornudella i Isidre Barrufet expliquen al Ple que segons "fidedignes referències" el dia 4 de març es va cremar al Foment "per alguns dels seus socis, l'escut de nostra Pàtria Catalunya, els que sotscriuen considerant lo repugnant del fet" demanen a l'ajuntament que es pregunti a la directiva de l'entitat "si es fan solidaris dels fets". El 5 d'abril, Ramon Arqués, com a President del Foment, contesta que "no creu sigui cert el que es diu" i que considera insultant la suposició que la Junta pugui ser d'acord "amb tal classe de fets".

CONCLUSIÓ

Des del 1862 que baixa l'aigua pel Canal d'Urgell. I Juneda rega d'aquesta aigua. El mite és aquest: la població de Juneda creix des d'aleshores (sobretot gràcies a l'arribada de gent dels pobles de secà veïns), el poble es fa ric gràcies a l'aigua. Potser sí.

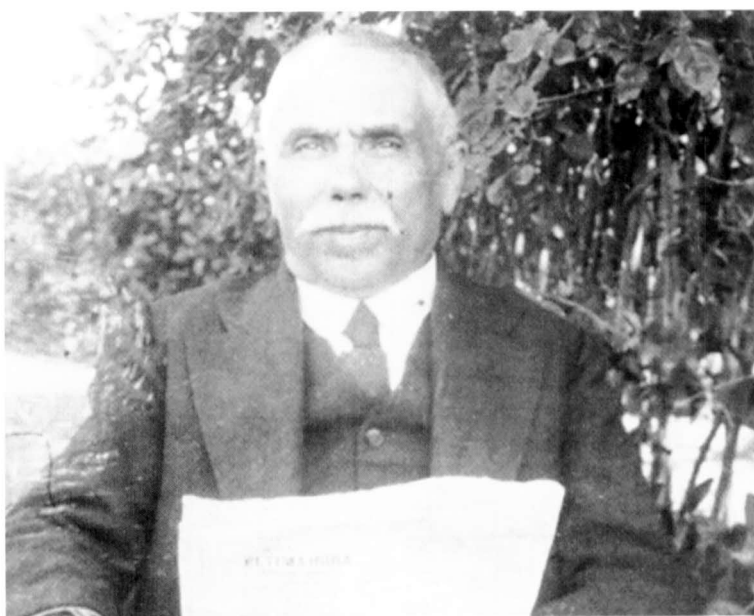
La població, que s'ha triplicat durant el segle XVIII, que es duplica entre principis del XIX i 1860, creix ara "només" un 50% entre 1860-1920, quan s'estanca al voltant dels 3000 habitants i escaig. Ara, aquest és el model general català. Si presenta un element discordant és el creixement tan fort del XVIII. La població augmenta gràcies al creixement natural, no per l'aportació de gent dels pobles veïns.

Potser el poble és més pròsper. Però ho és, en tot cas, gràcies als conreus tradicionals: olivera, vinya, blat i ametller. Del meu record, parlo dels primers seixanta quan tot aquest món anava de baixa, en trec cues interminables de carros plens de raïm pel setembre, dies i dies de collir amb el fred i la boira (perquè collir era, és encara per a la gent gran, sinònim de collir l'oliva amb l'arpa). Els anys cinquanta i seixanta són els anys del "trisellar" les terres per regar o regar millor. El que dic és això: l'aigua del Canal d'Urgell ha transformat Juneda, és cert, però molt lentament, tant que no ha estat fins als anys cinquanta i seixant del segle que la transformació s'ha evidenciat com un canvi absolut. Apunto aquesta hipòtesi: durant aquests 50 anys que van de 1875 a 1925, s'acaba d'ocupar la terra del poble. Això permet el creixement. Quan s'acaba la terra, s'acaba el creixement. Els conreus són els de sempre. La indústria, ben modesta, s'hi relaciona: molins fariners, per xafar

oliva i premsar raïm. Més endavant alguna, també modesta, empresa que comercialitza l'ametlla en gra. Res més. L'única "fàbrica" moderna, modesta, no ho cal dir, és la del sulfuro. Quan tota la terra ha estat ocupada, l'emigració. Que es multiplica quan la mecanització expulsa gent de la terra.

Però veiem aquests cinquanta anys com a revolucionaris. Ho foren. Es portarà l'aigua a la vila, l'aigua corrent, les aixetes a les entrades de les cases, al safareig. S'ha acabat el canti i l'anar a buscar l'aigua a la font llunyana, s'han acabat les basses de l'aigua de pluja. I el canal permetrà l'electricitat. S'han acabat els llums d'oli, els carrers foscos com la gola de llop. Encara hi ha el ferrocarril, el telègraf, després el telèfon. Hi haurà una primera, i primitiva, urbanització dels carrers, la construcció d'una rudimentària xarxa de clavegueres (després de l'arribada de l'aigua). Hi haurà les escoles noves.

I és cert que tot això s'esdevé durant aquests cinquanta anys. I també que algunes d'aquestes coses es fan gràcies a la iniciativa d'algunes personalitats locals (penso ara en Francesc Torrent i Rius i l'electrificació). Parlo en el cas de Juneda de gent com Pau Cornudella i Pallerola, Joan Capdevila i Lamarca, Joan Lamarca i Rosinach, Ramon Arqués i Gorgues, Francesc Torrent i Rius, la família Cornudella (els Baldo) etc. Aquestes personalitats hi són a tots els nostres pobles. S'haurien d'estudiar. A Juneda aquesta feina s'ha començat a fer. I a l'Urgell? I a Les Garrigues?

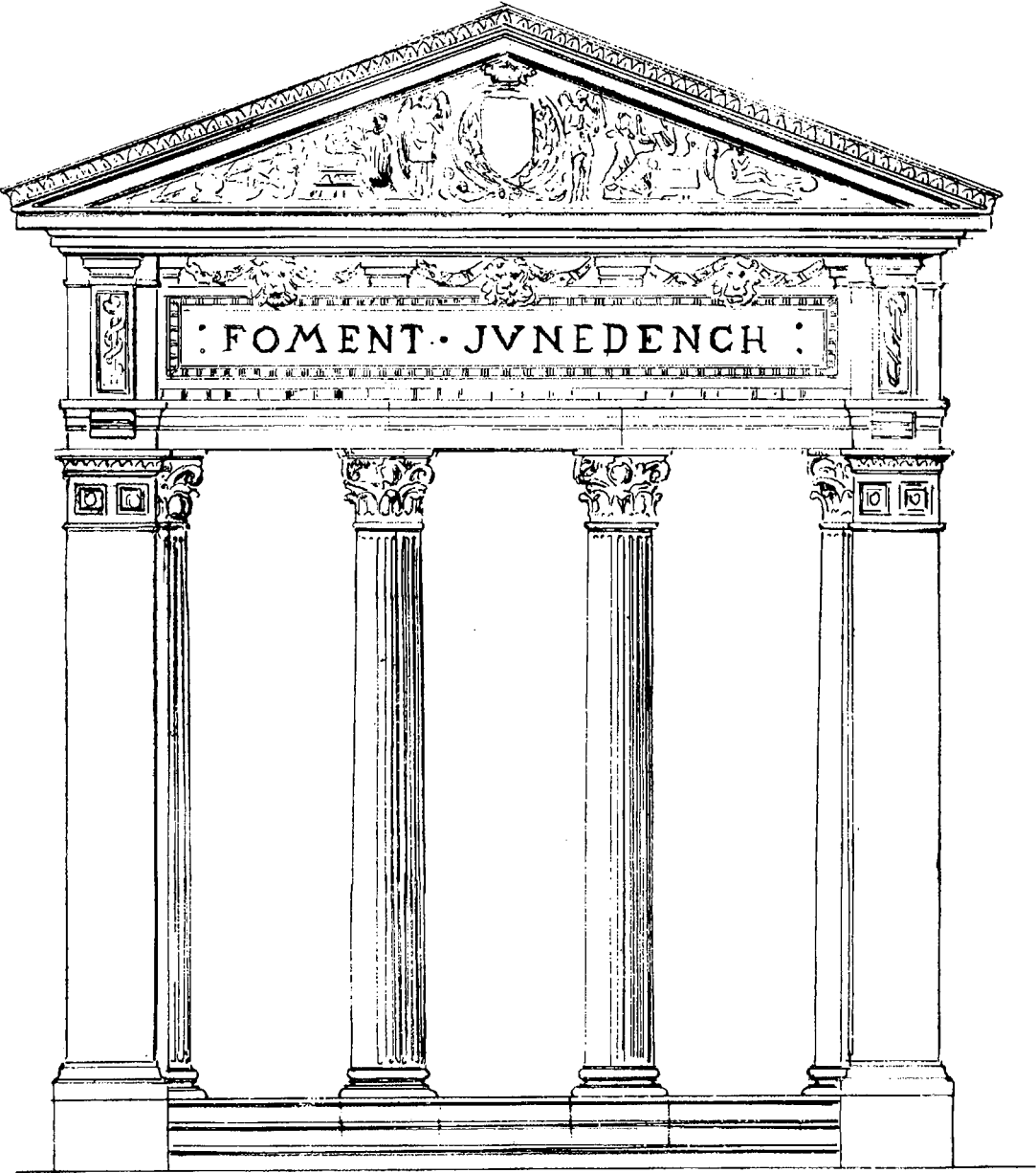
Ramon Arqués i Gorgues

APÈNDIX

La població de Juneda entre 1875-1925

ANY	NAIX.	DEF.	MATRIM.	CREIX.	CREIX. ACUMU.	PROJEC. POBLACIÓ	POBLACIÓ REAL
1875			19				
1876	81	57	27				
1877	82	40	12				
1878	79	68	23				
1879	84	55	14				
1880	76	57	16				
1881	90	74	7				
1882	91	66	6				
1883	101	47	5				
1884	106	56	3				
1885	113	102	6				
1886	85	77	8				
1887	129	57	3	72		2231	
1888	83	69	7	14	86		
1889	106	61	13	45	131	2362	2397
1890	90	50	19	40	171	2402	
1891	93	59	23	43	205		
1892	99	115	25	-16	189		
1893	107	53	24	54	243		
1894	81	53	12	28	271		
1895	93	53	24	40	311	2542	
1896	93	59	17	34	345		
1897	99	57	21	42	387		
1898	101	51	17	50	437		
1899	101	98	27	3	440		
1900	103	55	29	48	488	2719	2795
1901	116	69	27	47	535		
1902	110	59	22	51	586		
1903	116	67	14	49	635		
1904	100	52	26	49	683		
1905	113	110	22	3	686	2917	
1906	108	39	20	69	755		
1907	105	59	24	46	801		
1908	106	65	15	41	842		
1909	109	82	30	27	869		
1910	121	49	17	72	941	3172	
1911	101	103	31	-2	939		
1912	139	63	19	76	1015		
1913	103	38	25	65	1080		
1914	107	50	22	57	1137		
1915	121	58	23	63	1200	3431	

ANY	NAIX.	DEF.	MATRIM.	CREIX.	CREIX. ACUMU.	PROJEC. POBLACIÓ	POBLACIÓ REAL
1916	97	92	19	5	1205		
1917	91	36	25	55	1260		
1918	97	66	24	31	1291		
1919	83	50	32		33		1324
1920	99	63	22	36	1360	3591	3664
1921	82	35	33	47	1407		
1922	92	49	31	43	1450		
1923	86	56	31	30	1480		
1924	80	54	15	26	1506		
1925	77	36	32	41	1547	3778	3375

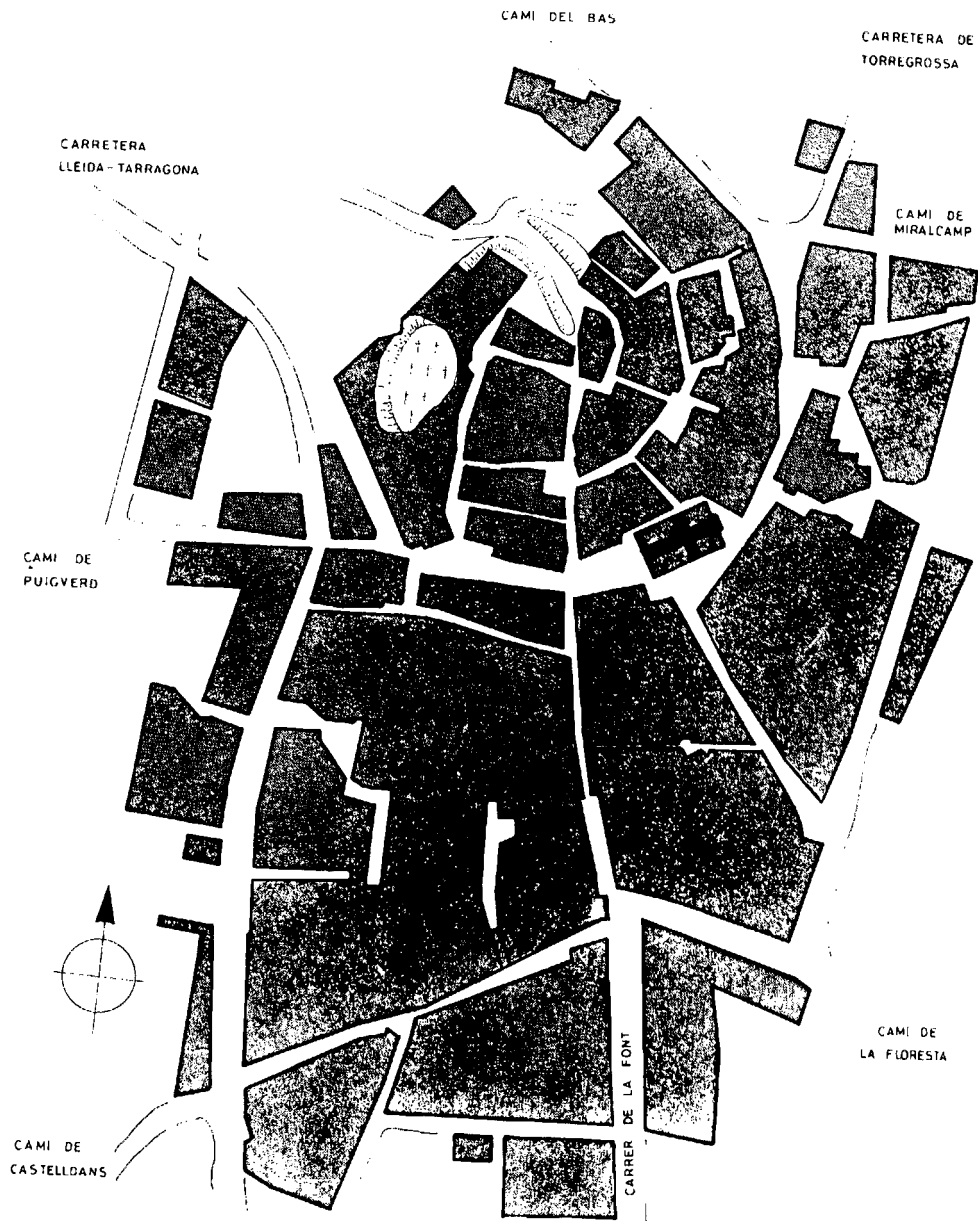

Projecte de façana del Foment. Arxiu cal Seprià.

BIBLIOGRAFIA

- ALBAIGÉS i OLIVART, Josep M^a, *L'evolució urbana de Juneda*, Publicacions de la Casa de Cultura, Juneda, 1978.
- ALBAIGÉS i OLIVART, Josep M^a, *Petita història del ferrocarril a Juneda*, Associació Amics del Ferrocarril, Barcelona, 1978.
- ALBAIGÉS i OLIVART, Josep M^a, *La sarsuela junedenc*, Comissió de Cassoles de Tros, Col.lecció Juneda i la Cassola, núm. 7, 1994.
- ALBAIGÉS i OLIVART, Josep M^a, *Noms i renoms de l'antroponímia de Juneda*, Comissió de Cassoles de Tros, Col.lecció Juneda i la Cassola, núm. 3, 1992.
- ALBAIGÉS i OLIVART, Josep M^a, *Els carrers de Juneda*, Associació Cultural Fonoll-Casa de Cultura, Juneda, núm. 1, 1991.
- ARQUÉS i GORGUES, Ramon, *Breu Resum Històric de la Vila de Juneda*, 1925.
- CORNUDELLA i OLIVART, Joan, "El naixement d'un mecenes. El Dr. Josep Cornudella en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925)", *Miscel·lània Àlbum. Commemoració centenari del naixement del Dr. Josep Cornudella (1895-1995)*, Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1995.
- (Joan Cornudella ha realitzat i realitza un exhaustiu estudi de la vida cultural junedenc de l'època, sobretot a propòsit de l'estudi de l'obra poètica de Mossèn Anton Navarro. Ha publicat i publica a la revista junedenc "Fonoll").
- GARCIA i FERNANDEZ, Manel, *Petita història del futbol a la vila de Juneda*, Ajuntament de Juneda, Juneda, 1981.
- MASBERNAT, Ramon; SOLÉ i BONET, Josep M^a; SOLÉ i MATEUS, Joan J., *Juneda. Imatges per al record*, Comissió de Cassoles de Tros, Col.lecció Juneda i la Cassola, núm. 4, 1992.
- MIR, Conxita, *Lleida (1890-1936). Caciquisme polític i lluita electoral*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1985.
- SOLÉ i BONET, Josep M^a, *Juneda, el seu terme*, Comissió de Cassoles de Tros, Col.lecció Juneda i la Cassola, núm. 2, 1991.
- TEIXIDÓ i GELONCH, Josep M^a, *Ramon Arqués i Gorgues (1862-1933). La Juneda de la restauració*, Regidoria de Cultura-Associació Cultural Fonoll, Juneda, 1993.
- TEIXIDÓ i GELONCH, Josep M^a, *Un Homenot de Juneda. Moments. Francesc Torrent i Rius*, Ajuntament de Juneda, Programa de la Festa Major de Juneda, 1993.
- TEIXIDÓ i GELONCH, Josep M^a, *Juneda (1891-1900): la vida política local*, Premi Mútua Junedenc de Previsió i Socors, Juneda, 1993.
- TEIXIDÓ i GELONCH, Josep M^a, "Juneda a principis del segle XX", *Miscel·lània Àlbum. Commemoració centenari del naixement del Dr. Josep Cornudella (1895-1995)*, Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1995.
- TORRENT i GELONCH, Jaume, *L'església i el cementiri vells de Juneda*, Associació Cultural Fonoll-Casa de Cultura, núm. 2, Juneda, 1993.
- (Jaume Torrent ha publicat nombrosos treballs d'història junedenc a la revista "Fonoll").

JUNEDA EN 1900

Plànol de Juneda del 1900.